משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר זרעים

הון עשיר על משנה ערלה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה ערלה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-ערלה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 5
משנה ה 5
משנה ח 5
משנה ט 5
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 10
משנה ו 10
משנה ח 10
משנה י 10
משנה יא 11
משנה טז 11
פרק ג 11
משנה ג 11
משנה ז 11

פרק א

משנה א

ערלה

ערלה יש בה ג' פרקים, כנגד ג' שני ערלה, וכנגדן ג' קליפות. והשנה הרביעית הטעונה פדיון, כנגד קליפת נוגה, שיש בה טוב ורע כידוע:

לסייג ולקורות. ק"ק דהוי זו ואצ"ל זו, כי אילן הנטוע לקורות עומד ליקצץ וכקצוץ דמי: **רבי יוסי אומר.** והלכה כמותו, משום דבירושלמי (ה"א ב.) הקשו מיניה לאמוראי ומתרצו אליביה. והטעם שכתב התי"ט בשם הכ"מ דלא פליג, אינו מוכרח דהא דמוקמו התם (שם ג.) ר"י כרבי, דחייה בעלמא היא. ועוד אף כי הוא ס"ל כרבי, דלענין מעשרות כשנטוע חציו בארץ הרי הוא כאלו נטוע כלו בארץ, מהטעם דמביא שם הש"ס דמעשרות אינם תלוים בדעתו משא"כ ערלה דתלויה בדעתו, מ"מ אפשר דרבי לא ס"ל כרבי יוסי, ושאף בערלה יאמר כשמקצתו לפירות אף כי שאריתו לסייג, שכלו חייב, כנראה מסתמא דמתניתין, דאי ר"י לא פליג עליו בערלה דבה איירינן במתניתין, אמר ר"י אפילו וכו' הל"ל, ומ"ש התי"ט כי בהרבה מקומות נשנה בלשון מחלוקת ולא פליג, אינו כלל, כי בכל המקומות הנמצא כיוצא בזה מצאתי טעם, ובמקום שאין טעם ודאי (לא) פליג, ועיין מ"ש בכל אותם המקומות, כי מהם תראה איזה דרך דרך רבי בענין זה, כי לא נהירא לי לומר דישנה רבי פעם כך ופעם כך בלי טעם:

משנה ב

רבי יהודה פוטר. כתב הרב מטעם רבוי אחר רבוי דאתא למעט. והתי"ט הזכיר טעם לזה בשם הליכות עולם, ודחאו בשם הרב ב"י ואמר שכך הוא הלכה למשה מסיני. ולכן אין אנו צריכים להמציא טעם המתישבת לדעתנו, ואף כי באמת אנו צריכים לקבל דברי הלכה אף אם רק הוא ממנו טעמה, מ"מ כי לא דבר רק, בפרט על פי דרך האמת המאירה עינינו בתורתו ומראה לנו איך על כל קוץ וקוץ יש בו תלי תלים של הלכות. ולכן על פי דרכו נלע"ד לומר, דהואיל ובנין העולם נעשה ע"י התורה, ומצינו שבעולם, הרבוי אחר רבוי אתא למעט, כי על ידי זה ברא עולמות והחריבן, ואח"כ במעוט אחר מעוט אתא לרבות בריאת שמים וארץ, כידוע ליודעי חן, כי כך גזרה חכמתו יתעלה, משום הכי השריש שרש זה בתורתו הקדושה אשר על ידה פעל ועשה:

והעכו"ם שנטע, והגזלן שנטע. קשה, דלערבינהו ולתנינהו:

משנה ג

אילן שנעקר והסלע עמו, שטפו נהר והסלע עמו. קשה, דסלע סלע למה לי. וי"ל דשנעקר ר"ל ולא הזיזו הרוח ממקומו, אבל שטפו נהר, והוליכו למקום אחר, כמ"ש הר"ב. משום הכי חילקם:

משנה ה

מקום שכחה רע אסור. ומשום הכי כי נשרו העלים אסור מספיקא. ולת"ק שרי, כי לא הזכיר תיבת איסור בדבריו. כן הוא פי' מחלוקת זה, על פי מסקנת הירושלמי שכתב התי"ט:

משנה ח

והנובלות כלם. פי', והנובלות של כלם:

משנה ט

אגוז. נקט פרי זה, כי בו רמוז סוד הערלה, דיש לו ד' קליפות, ג' קשים ואחת רכה, והמאכל באמצע:

ואין מרכיבין בכפניות של ערלה. הרב פי' כפניות, תמרים בעודן סמדר. ופסק מהאי טעמא דלא כר' יוסי, משום דלית הלכתא כותיה בסמדר. אבל הרמב"ם בפ"ט מה' מעשר שני (הי"ג) פסק בסמדר דלא כר' יוסי, ובפ' י' (הכ"א) פסק להא דאין מרכיבין בכפניות. ויש לתמוה, דבירושלמי דהאי פרקין (ה"ה ח.) אמרינן, רבי יצחק שאל, מאן תני אין מרכיבין בכפניות של ערלה, ר' יוסי, ע"כ. הרי מפורש דהאי כפניות הם פירות שהם סמדר שאסורים לדעת ר' יוסי דלית הלכתא כותיה, ותמהני עוד מלשון המשנה, דהל"ל אין נוטעין אגוז של ערלה, ואין מרכיבין בכפניות של ערלה, מפני שהם פרי. ומדתנן מפני שהוא פרי אחר האגוז, ש"מ דהכפניות לאו פרי הן, ואם הם הסמדר דר' יוסי, הרי בפירוש קאמר לעיל (מ"ז) הסמדר אסור מפני שהוא פרי. ועוד פליאה היא בעיני המימרא דר' יוחנן דירושלמי (שם), דקאמר עבר ונטע מותר, עבר והרכיב אסור, ע"כ. דאיך עלה על דעת ר' יוחנן לחלק בין נטע להרכיב, ולמה יחמיר בהרכיב אי אכפניות קאי שהם סמדר, יותר מבנטיעת אגוז עצמו שהיא פרי ממש, ועל הרמב"ם אני מתמיה דאם סמך אירושלמי זה למה פסק בתרויהו להיתר, ואם יסוד דבריו על המימרא והברייתא דבבלי (ע"ז מח:) אי ס"ל כפי' האחרון שפירש רש"י (שם מט. ד"ה והבריך וכו') וכתבו התי"ט, למה השמיט בחבורו הבריך והרכיב בנטיעת האגוז, שהרי ע"י ההרכבה דווקא גדוליו מותרים. וכפירוש הראשון שפירש רש"י (שם) א"א שיסבור, שהרי רש"י ז"ל פי' האי הבריך והרכיב לענין בפני עצמו, וז"ל אם הבריך או הרכיב ייחור של ערלה באילן זקן,

מותרין פירותיהן מיד אעפ"י שלא מלאו להן שני ערלה, דזה וזה גורם מותר, והכי נמי אמרינן בעלמא ילדה שסיבכה בזקנה בטלה, עכ"ל.

והרמב"ם ז"ל פסק על פי הש"ס דר"ה (דף ט:) דהמבריך והמרכיב חייב בערלה. כי ז"ל (ה' מעשר שני פ"י הי"ד) אחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב חייב, בד"א כשחתך בד אחד מן האילן והבריכו בארץ או הרכיבו באילן אחר, אבל אם מתח בד אחד מן האילן הזקן והבריך בארץ או הרכיבו באילן אחר ועיקר הבד מעורה באילן הזקן, הרי זה פטור. וכתב עוד (שם הט"ז) ילדה שגדלה בזקנה והיו פירות בילדה, אפילו הוסיפו מאתים, הרי אלו הפירות של ילדה אסורים, שאין גדולי היתר מעלין את העיקר האסור, ע"כ. והאי ילדה שסבכה בזקנה דאיירי שלא היה בו פירות, כפי מה שפירשו בפ' הנודר מן הירק (נדרים נז: עיי"ש בר"ן וראשונים, דמותר) השמיטו הרמב"ם, ומדהשמיטו ש"מ דס"ל דהיינו מרכיב, החייב בערלה. אבל רש"י ז"ל בפ' משוח מלחמה (סוטה מג: ד"ה בטלה לגבי זקנה) פירש דהמרכיב החייב בערלה הוא המרכיב ייחור, אפילו שחתכו מאילן זקן, בילדה דווקא. אבל הרמב"ם פסק (שם) המרכיב חייב. ולא פירט ענין זה, ש"מ דס"ל דאפילו הרכיבו באילן זקן חייב, ואי הכי הוא יש להוסיף הפלא ופלא על הרמב"ם, איך פסק ההיא דילדה מלאה פירות לאסור מטעם דאין גדולי היתר מעלים את האיסור, כפי כוונת הש"ס דלהוכיח דווקא ענין זה נזכרה בפ' הנודר מן הירק (שם) תיפוק ליה שהם ממש גדולי איסור, כי משעה שהרכיבה נתחייבה הילדה בערלה מחדש כאילו נטעה בו ביום. ועוד קשה מ"ט ידחה האי מימרא דר' אבהו דילדה שסיבכה בזקנה בטלה (סוטה שם), ודוחק הוא לומר דמדפסק המימרא האחרת דר' אבהו בשם ר' יוחנן דילדה מלאה פירות (נדרים שם) מן הטעם דאין גדולי היתר מעלים את האיסור, ש"מ דילדה זו בטלה היא בזקנה וגדוליה משם ואילך הם גדולי היתר, ושהמרכיב דזכר לחייוב ערלה היינו כפי' רש"י, דאין זה דרך הרמב"ם כלל להשמיט מימרות שלימות ולאשמועינן אותם מדיוקא. ועוד דמצינו (שם ה"י) דפסק להאי מימרא דירושלמי (ה"ב ד.) כותי שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק דחייב בערלה. ואמאי חייב, ליהוי כמרכיב ילדה החייבת בזקנה הפטורה דבטלה בזקנה, דהתם בסוטה יהיב טעמא מפני מה ילדה בזקנה בטלה, וילדה החייבת בילדה הפטורה הנטועה לסייג ולקורות לא בטלה והרי היא חייבת כדין המרכיב, מפני שהזקנה אינה יכולה לבא לידי חיוב ע"י מחשבה שיחשוב עליה מכאן ואילך לאכילה, ומשום הכי לא בטלה היחור הנרכב בה וחייב בערלה. וא"כ הוא דהכל תלוי באילן שהורכב, אם יכול לבא לידי חיוב או לא, האי הרכבה דכותי הוה לן למפטרא משום דא"א שיבא האילן אשר הורכב לידי חייוב ערלה לעולם, כי אילן סרק הוא, וכ"ש

הוא דהזקנה לפחות ע"י עקירה תוכל לחזור לבא לידי חייוב, משא"כ האילן סרק הפטור לעולם, וזה אפשר לדחוק ולתרץ דהואיל ואילן סרק הוא אין כחו גדול לבטל אילן מאכל, דאין אדם מבטל אילן מאכל לגבי אילן סרק, וכדמצינו גבי המדלה את הגפן לענין כלאים (כלאים פ"ו מ"ד) דאף כי כחה גדול לבטל אילן סרק שלם בשבילה אין לה כח לבטל כל האילן מאכל כשאינה מודלית על גבו כלו, אבל הקושיות הראשונות עדיין במקומם הם עומדות. ועוד קשה לי לפירוש הראשון של רש"י ז"ל דפירש האי הודאה דהבריך והרכיב דר"י, לענין זה שלא ינהג משום הרכבה זו דין ערלה. דמאן דכר שמיה דדין ערלה חדשה במתניתין, דיצטרך לומר מודה ר' יוסי, הלא כל כוונת ר"י הוא להודיע לנו אם הצמחים אשר יצמחו מאותו הפרי או היחור של ערלה יהיו אסורים לעולם על כי גדלו מדבר איסור, או אם יהיו מותרים כשאר כל פירות בזמן הראוי להם, אבל על הזמן עצמו לא דבר כלום. ועוד קשה דאם אין ביחור זה פירות מהו אם עבר, הלא לכתחילה שרי ר' יוסי, דקאמר נוטעין יחור של ערלה, ומה לי נטיעה ומה לי הרכבה, ואם יש בו פירות, הלא אמרנו לעיל ילדה שיש בו פירות שהרכיבה בזקנה דאותם הפירות לעולם הם אסורים, ואיך אמר מותרים פירותיהם מיד:

לכן נלע"ד לישב סוגיות הבבלי והירושלמי ולשון משנתנו בענין זה, והוא דאמת הוא דהמרכיב חייב כשירכיבנו בילדה היכולה לבא לידי ערלה, אעפ"י שאז היא נטועה לסייג ולקורות כדעת רש"י, ואם הרכיב בזקנה אז היחור עצמו בטל בזקנה, והפירות אשר יוציא מחדש הם מותרים מיד, אעפ"י שזה הוא יחור ערלה, ואם כבר יש עליו פירות אותם הפירות הם אסורים לעולם, כי כבר נאסרו בערלה להיותם פרי, וה"ט דר' יוסי דמתניתין דאסר לכתחילה להרכיב יחור שיש עליו כפניות שהם סמדר דלדידיה פרי הם, דה"ל כאילו מרכיב הפרי עצמו דאסר ברישא, באמרו אין נוטעין אגוז של ערלה מפני שהוא פרי, אע"ג דהיחור הוא מה שמרכיב, דהתיר ברישא באמרו נוטעין יחור של ערלה, דמהאי טעמא לא כלל איסור האגוז בהדי איסור הכפניות, ולא שנה אחריהם מפני שהם פרי הכוללם, על כי הניטע דאגוז דווקא הוא פרי, אבל הרכיב מהכפניות אינו הפרי כי אם היחור, ומודה ר"י שאם עבר ונטע האגוז או עבר והבריך והרכיב היחור שבו הכפניות, שהיוצא מן האגוז או מן היחור מותר, וכפי הענין כך יהיה היתר צמח היחור מיד או אחר שלשה שני ערלה חדשות על הדרך שכתבנו לעיל, אבל הכפניות עצמם והם הפירות סמדר שעל היחור, אין ספק דלר' יוסי הם אסורים שהרי כבר נאסרו בהיותם פרי ערלה, אבל לדידן דקיל"ן כת"ק דלא מקרו פרי ושרו, האוכלם כך ודאי דמותר, אבל אם יניחם על היחור עד שיגדלו ויעשו פרי, לכ"ע אף אם יהיו מורכבים באילן זקן שהפירות

החדשים אשר יוציא היחור הם מותרים מיד הם יהיו אסורים לעולם משום גזירה דפירות גמורים אשר אין כח בגדולי היתר להעלותם וזה יהיה כוונת ר' יוחנן דירושלמי דהוא מרא דשמעתא זו דילדה שיש בה פירות דאמר עבר ונטע מותר עבר והרכיב אסור דאם עבר ונטע האגוז היוצא ממנה מותר אעפ"י שהאגוז עצמה אסורה עבר והרכיב יחור בכפניות היוצא מהכפניות דהיינו מה שמתגדלים ונעשים פרי אסור אעפ"י שאם היה אוכלם כך היה מותר לדידן דקיל"ן כסתם משנה דאינם פרי משום דבקל אתי למחלף ולהתיר פירות גמורים שעל היחור ע"י ביטול ועל מה שיוציא היחור מחדש לא נחית ר' יוחנן כי פשוט הוא דשרי שהרי מותר לכתחילה ליטע יחור של ערלה כדתנן ברישא דמתניתין דהכא הלכתא זה הוא הנלע"ד לישוב הסוגיות דבבלי וירושלמי ובפרט לשון משנתנו ועל פי דרך זה אפשר לישב דברי הרמב"ם ז"ל עם החלוק שחלקנו לעיל בין אילן מאכל לאילן סרק ואף כי עדיין הדבר קשה להולמו שיהיו דברי הרמב"ם ז"ל כל כך סתומים לא אאריך עוד כיון דביני ביני כבר משנתנו מובנת כי זו היא כוונתי בחבור זה:

פרק ב

משנה א

והבכורים. לא נהיגי אלא בשבעת המינים, משום הכי לא הקדימם לתרומה. ועוד דבתרומה כתיבא הראיה, אבל קשה דה"ל להקדימם לחלה דאינה נוהגת אלא בחמשת המינים. וי"ל דסמך חלה לתרומה משום דאף היא נקראת תרומה דכתיב (במדבר טו, כ) ראשית עריסותכם חלה תרימו תרומה. ואע"ג דבכורים נמי מקרו תרומה (עי' מכות יז.), מ"מ אין שם זה מפורש בהם כבחלה:

משנה ב

סאה תרומה שנפלה למאה. פי' המשנה זו לע"ד להמלט מכמה קושיות כך הוא, סאה תרומה שנפלה למאה, והיא עולה וצריך להרימה כדתנן ברישׁ פרקין, ומכיון דקיל"ן כחכמים דפליגי אר"א דמשנה ב' פ"ה דתרומות דאמר שסאה שנפלה היא סאה שעלתה, נמצא שאחרי שהרימה נשאר קצתה בחולין ההם, ואח"כ נפלו שם שלשה קבין ערלה או שלשה קבין כלאי הכרם, זו היא שהתרומה מעלה את הערלה, שאין במאה אלו שנשארו אחרי שהרים הסאה דתרומה שנפלה בהם אלא צ"ט סאין שלמין של חולין, והסאה האחרת היא כלה או קצתה של תרומה ומשלמת המאה סאין, ומבטלין הערלה או הכלאים. והיינו דאמרינן בירושלמי (ה"ב יב:) א"ר אלעזר לית כאן לתוך מאה אלא לתוך צ"ט. וכזה פי' הרמב"ם הירושלמי הדומה לזה אשר אכתוב במשנה דלקמן:

שנפלה למאה. כתב התי"ט דלפי מ"ש הר"ב דלר' אליעזר דנפלה בצ"ט וחצי, צ"ל דהואיל והם יותר מצ"ט, נקט התנא מאה כדי לקצר, ע"כ. וה"ט נמי דלא הזכיר כלאי הכרם ברישא וכן בסיפא, ובמשל הזכירו. כלל העולה שבכל מקום שא"א לטעות מקצר התנא לשונו כל מה שיכול אם לא מטעם כמוס:

והערלה את התרומה. הוא בדמיון כיוצא בזה, שכבר נתבטל הערלה בחולין, לאפוקי בלי תערובת חולין שאין הערלה מעלה התרומה או איפכא, והכי אמרינן בירושלמי (ה"ב יב.) א"ר קריוס לא שהתרומה מעלה את הערלה, אלא שהתרומה מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה. ונראה דטעות סופר הוא וצ"ל להעלות את הערלה, וכן העתיק בעל מגדל עוז בפ' י"ו מה' מאכלות אסורות. ושם (הי"ח) נתן הרמב"ם דמיון לענין זה בחשבון גדול ושלם, ואם התרומה דקילא אינה מעלה את הערלה אלא בצירוף החולין, כ"ש שאין הערלה החמורה מעלה את התרומה אלא בצירוף החולין, ופשוט הוא, אלא שהרמב"ם רצה לומר שהתרומה אף כי לא נתבטלה מסייעת להעלות הערלה ושם הביא דמיונה. ולא נהירא דאי טעמא הוי כמ"ש בעל לחם משנה משום דתרומה מותרת לכהנים משא"כ הערלה שאסורה לכל, א"כ למה בעי צירוף חולין אפילו לבדה תעלה הערלה להתירה לכהנים התרומה, ואם לה אין כח לבדה מה מועיל צירוף חולין כשנדמעה בו, אלא אף כי המדומע קיל סוף סוף אסור לזרים כתרומה עצמה ואפילו לכהנים אפשר שיאסר בהנאה בהיותו טמא, כדתנן בריש פ"ה דתרומות שמא יבא לידי תקלה. ועוד אי לא קפיד תנא אלא שלא תהיה התרומה לבדה אבל בצירוף החולין אפילו נדמעה מעלה, למה לו לתנא להאריך בלשונו להביא דמיון התרומה המעלה את הערלה באמרו כיצד סאה תרומה וכו', ליתני כיצד סאה ערלה או כלאי הכרם שנפלה למאתים מדומע זו היא שהתרומה מעלה את הערלה. ועוד דוחק הוא לאוקמי מתניתין בתרי אוקמתי, ולפרש זו היא שהתרומה מעלה את הערלה בשלא נתבטלה, והערלה את התרומה כשנתבטלה דווקא. ולפיכך נראה כמו שפרשתי דשניהם בשנתבטלו איירי, וזו דקאמר, ר"ל בדרך זו דווקא המפורש במתניתין שנתבטלו מתחילה, הוא שהתרומה מעלה את הערלה והערלה את התרומה, אבל כשלא נתבטלו מתחילה וכ"ש בלי צירוף חולין כלל אינם מבטלים זה את זה. ואפשר עוד לפרש בבא זו דוהערלה את התרומה על פי דרכנו בלי דמיון אחר אלא שהערלה הזאת שנתערבה תעלה אותה התרומה עצמה, והוא כשיתערב בתערובת הזה עוד תרומה אחרת והגביה, ונפלה אחרת והגביה, ונפלה אחרת, דכשתרבה התרומה על החולין נדמע כל התערובת כדתנן בפ"ה דתרומות משנה

ז', וקמל"ן דבעינן שיתרבה אף על הערלה הזו שבתערובת הזה, אבל בלאו הכי מעלה התרומה ושרי:

משנה ג

והערלה את הערלה. מ"ש הר"ב שאחד משני ערלות אלו הוא נטע רבעי, וקא מפרש כלה מתניתין על דרך זה, עד שכתב בפירוש בסוף דבריו וכן סאה של ערלה מצטרפת עם הקצ"ט של היתר לבטל סאה ועוד של נטע רבעי. אינו נראה כלל דהא על כרחין לא בעינן מאתים לבטל אלא לערלה משום דכפל איסורה דאסורה בהנאה, כמ"ש הוא עצמו בריש פרקין והיא גמרא ערוכה אבל נטע רבעי אינו אסור בהנאה אלא דינו כמ"ש, ואפילו באלף לא בטיל הואיל ויש לו היתר וכמו שפסק הרמב"ם בפ' ט"ו מה' מאכלות אסורות, וכשאין לו היתר בטל כשאר איסורין המותרין בהנאה, וגם בעל לחם משנה לא נחה דעתיה בפירוש זה של הר"ב אלא בפירוש הרמב"ם דהוי לדידיה ערלה דווקא, שערלה שנתבטלה מבטלת ערלה אחרת:

כיצד סאה ערלה וכו'. איני צריך להאריך בפירוש בבא זו כי כבר פירשה הרמב"ם על אמיתותה וכמ"ש התי"ט. ובדקדוק תנן הכא סאה ועוד, משום דהערלה אינה צריכה להרים כדתנן בריש פרקין מאחר שנתבטלה, ולפיכך בהיותה כלה תוך התערובת היא מבטלת ועוד זה היתר על הסאה וכמ"ש הרמב"ם, דמבלעדה לא היה שם מאתים שלמים כנגד הסאה ועוד, אלא קצ"ט שלמים. וזה הוא מאי דאמרינן בירושלמי (ה"ב יב:) א"ר אלעזר לית כאן לתוך מאתים, אלא לתוך קצ"ט. כן פירשו הרמב"ם בפירוש, והוא דומה ממש למה שפרשתי במשנה דלעיל במימרא הדומה לזו, ולפי דרכי ניחא דשני המימרות מתפרשים בפירוש אחד:

משנה ו

אין בו לעלות במאה ואחד. בנוסחאות אחרות גרסינן נמי הכא באחד ומאה:

משנה ח

אסור. דלא מקרי זה וזה גורם אלא א"כ א"א לאחד לפעול מבלעדי סייוע השני, אבל הכא בכל אחד היה בו כדי לחמץ, ועיין מ"ש הר"ב בפי' משנה תשיעית:

משנה י

או שני מינין משם אחד אינן מצטרפין. ומשלשה אתיא במכ"ש, משום הכי לא הוצרך להזכירו כמו ברישא:

משנה יא

רבי אליעזר אומר אחר האחרון. הנשאר בעיסה, אני בא. ש"מ דכשקדם וסלק את האיסור איירינן כמ"ש הר"ב. וה"ט דלא קתני אחר האחרון הנופל, דלא קפיד אלא על הנשאר שיהיה ההיתר אחרון ולא אנופל. וה"ט דרבנן דלא אמרו בין ראשון בין אחרון דומיא דר"א, אלא שינוי לשונם באמור בתחילה ובסוף, משום דאנהו בנפילה קמיירו. ובהכי מתפרש שפיר לישנא דמתניתין על פי הדין:

משנה טז

חתיכה וכו'. לפי פי' הרמב"ם נשנה הכא אגב פלוגתא דדמי לשאר המחלוקות דפרקין, אע"ג דאין טעם מחלוקת זה כאחריני:

פרק ג

משנה ג

האורג מלא הסיט מצמר הבכור וכו'. משום דמיירי בסיט ודליקה תני להו הכא:

ידלק. כתב התי"ט בשם הרמב"ם דמתניתין כרבנן, דלא כירושלמי שהביא הר"ש דאמר דמתניתין כר"מ ע"כ תורף דבריו. ולשון זה קשה בעיני, דמי הוא זה אשר ינגד הירושלמי בלי ראיה מהבבלי. אבל ראיתי בירושלמי (ה"ב יח:) דאית דתני לה בשם ר"מ, ואית דלא תני לה. ולפי זה אתי שפיר דהרמב"ם תפס לעיקר לאית דלא תני לה. זה הוא שטחיות הענין, אבל המעמיק בכל אותה הלכה צריך עיון רב ליישבה על פסק הרמב"ם, ואמת הוא כי יש בה נפקותא לפירוש משנתנו, אבל מה אעשה כי בעוונותי לא זכיתי להבינה ומשום הכי אינני מעתיקה, והרוצה לעיין יעיין אותה בירושלמי:

משנה ז

אגוזי פרך. קשה למה הקדימם לרמונים:

רמוני בדן. אפשר דהקדימם לחביות, לגלות לנו דפרך הסמוך לו הוא שם מקום כמו בדן. ולמאן דלא ס"ל כן, י"ל דהחביות יכולים להיות מלאים שמן הכתוב במקרא (דברים ח, ח) אחר רמון. אבל הוא דוחק, כי כיון שמונה אלו לחשיבותן, ראוי להקדים היותר חשוב, וקיל"ן (עי' ברכות מא:) לענין ברכות דצריך להקדים החשוב, דהסמוך לארץ בתרא הוא חשוב ממה שלפניו רחוק מארץ קמא:

החדש. הקדימו לערלה דהיא עיקר מכלתין, לשנות בסדר תורה הלכה וסופרים:

ערלה מתחלת בהא ומסיימת במם, הרי הם, לשון להמם ולאבדם (אסתר ט, כד), כי ה' יהם ג' קליפות אלו אשר הם כנגד שני ערלה, מהומה גדולה עד השמדם. ואי בעית אימא

מה, על שם מה אדם (תהלים קמד, ג), כי הוא עץ השדה, שאין נהנים ממנו ג' שנים, שאין בו דעת ללמוד כלל, ובשנה הרביעית ע"י פדיון שנותנים לו מגדנות ודומיהם נהנים ממנו שמתחיל ללמוד קצת, ובשנה החמשית אוכל פריו, כי יודע לקרות בתורה ומתחיל לקרוא מקרא, כדתנן (אבות פ"ה מכ"ד) בן חמש שנים למקרא, להוסיף לו תבואת כרם ה' צבאות בתורה שבעל פה:

סליק מסכת ערלה. של אילני אכילה:

נא תשמע בקול יועץ רע הרחק בתחבולה.

לא תאכל פרי העץ עד אחר שני ערלה: